

УДК 338.24: 631.164.23:

*Л. А. Слатвінська,
викладачка кафедри економіки, Уманський національний університет садівництва*

УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТУВАННЯ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

*L. A. Slatvinska,
teacher of department of economic science national university of horticulture, Uman*

THE FUNCTIONS' IMPROVING OF THE STATE REGULATION OF THE INVESTING TO A DIARY SUBCOMPLEX

У забезпеченні продовольчої безпеки важливу роль відіграє молочна галузь, яка в Україні має пріоритетний статус. На сьогодні вона потребує суттєвого надходження інвестиційних ресурсів. Законодавство і державні програми передбачають можливість надання молочній галузі державної підтримки. Проте функції галузевого міністерства недостатні для реалізації аграрної політики щодо інвестиційних процесів, враховуючи посилення інноваційних вимог. Тому ці функції мають трансформуватися з відповідним розподілом їх за територіальними рівнями у напрямі створення системних передумов активізації молочних підприємств з метою їх інноваційного інвестування.

An important role is played by suckling industry which has priority status in Ukraine in providing of food safety an important role is played. For today it needs substantial receipt of investment resources. A legislation and a government programs foresees the possibility of grant suckling industry by of the state supporting. However many of the functions of a particular branch ministry unsuffice for the realization in agrarian policy in relation to investment processes, taking into account strengthening of innovative requirements. Therefore these functions must be transformed in the direction of creation of system pre-conditions of activation of sucklings enterprises with the purpose of their innovative investing with the proper distributing them after territorial levels.

Ключові слова: державне регулювання, інвестиції, молочна галузь аграрного сектора.

Keywords: government control, investments, suckling industry of agrarian sector.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Пріоритетом аграрної політики України є забезпечення продовольчої безпеки держави та, враховуючи її членство у міжнародних організаціях, глобальної продовольчої безпеки. Важливу роль у продовольчій безпеці відіграють молочні продукти. Тому молочна галузь Законом України визнана пріоритетною, що дозволяє усім учасникам молочної галузі розраховувати на державну підтримку [1].

Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року передбачає збільшення виробництва молока – у 1,4 рази [2], що потребує відповідних інвестицій. Римські принципи стійкої глобальної продовольчої безпеки передбачають для істотного збільшення інвестицій в сільськогосподарський сектор країн співпрацю між приватними і державними структурами, прийняття національного законодавства, коли це доцільно для полегшення і підтримки приватних інвестицій в аграрний сектор, сферу харчування, забезпечення продовольчої безпеки і розвиток сільських районів [3].

Світовий досвід доводить, що для повноцінного інвестиційного забезпечення розвитку молокопродуктового підкомплексу України необхідна відповідна підтримка з боку більш функціонально-досконалої національної системи державного регулювання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ. Державне регулювання аграрного сектора економіки досліджувалося провідними вітчизняними вченими. На думку А. Стельмашука, державне регулювання свідомо використовує регулюючий потенціал ринку [4, с. 27]. О.М. Могильний розглядає державне регулювання як цілеспрямований вплив на відтворення аграрного виробництва з метою адаптації його до зовнішніх і внутрішніх умов розвитку [5, с. 10]. М.Й. Малік та Ю.О. Лупенко вважають, що посилення регулювальних функцій держави в аграрній економіці, по-перше, надає трансформаційним зрушенням осмисленого і більш системного характеру; по-друге, не тотожне розширенню адміністративного втручання держави в економіку; по-третє, не підміняє собою, а органічно доповнює існуючу систему ринкових відносин [6, с. 154].

Дослідження напрямів удосконалення державного регулювання інвестиційних процесів у молокопродуктовому підкомплексі проводили М.М. Ільчук та І. С. Гурська, які підкреслюють, що аграрна політика має бути спрямована на підтримку інвестування виробників з метою підвищення їх продуктивності [7, с. 26]. О.В. Шубравська і Т.В. Сокольська стверджують, що роль держави у регулюванні молочного ринку полягає у мінімізації ризиків через удосконалення механізмів фінансово-інвестиційної підтримки різних груп товаровиробників, поставивши можливість її отримання в залежність від якості молока і екологічних нормативів [8, с. 92]. Т. Л. Мостенська розробила теоретичну концепцію напрямів державного регулювання виробництва молока та молочних продуктів, яке проявляється в ефективній інвестиційній політиці [9, с. 7, 14].

Загалом визнаючи високий теоретико-методологічний рівень вищезгаданих наукових розробок, вважаємо, що вони створили передумови пошуку більш досконалих з точки зору сучасних вимог функцій державного регулювання процесів інвестування молокопродуктового підкомплексу. Саме на це націлює Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: визначення функцій Міністерства аграрної політики України (далі – Мінагрополітики, приведення його діяльності у відповідність з вимогами часу, державною стратегією соціально-економічного розвитку та завданнями Програми; запровадження моделі, яка раціонально поєднує державну і недержавну форму управління у тісній взаємодії з практичним менеджментом на рівні окремих галузей і підприємств, створення конкурентоспроможної системи управління аграрним сектором економіки, яка відповідає міжнародним стандартам менеджменту, вимогам СОТ та директив ЄС; унормування структурних і функціональних показників організації системи управління: центр-регіон-район [2]. Це і визначає мету даного дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Виробництво молока у сільському господарстві України за 1990-2012 рр. зменшилося на 52,4 %, а виробництво кормових культур зменшилося на 79,3 %. Проте частка господарств населення у виробництві молока зростає з 24,0 % до 77,7 %. При цьому у виробництві молока посилюється тенденція нерівномірності (наприклад, у Закарпатській області - збільшилося на 6,9 %, а у Запорізькій – зменшилося на 74,1 %).

Загальний рівень витрат кормів в Україні за 2005-2012 рр. знизився на 16,8 %, а концентрованих кормів збільшилася на 30,0 %. Концентрація ВРХ у підприємствах переважає там, де на умовну голову припадає >30 ц к. о. Але кормовиробництво в Україні поки що занепадає (урожайність кормових культур знизилася на 5,7-24,3 %).

Розвитку виробництва молока у сільському господарстві України перешкоджає деградація його матеріально-технічної бази галузі. Так, внесених мінеральних добрив зменшилося на 68,3 %, а органічних – на 72,0 %. Парк тракторів зменшився на 69,5 %. У тваринництві кількість введених у дію установок для доїння корів зменшилася на 85,6 %, нових скотомісць – на 88,8 %, а силосних і сінажних споруд – на 93,8 %.

У період 2003-2012 рр. у структурі молочної продукції, яка випускається переробною промисловістю України, відбулися суттєві зміни. Так, загальні обсяги виробництва молока обробленого рідкого зросли на 40,9 %, вершків жирністю більше 8 % – на 164,6 %, продуктів кисломолочних – на 14,45 %, сирів жирних у 2008 р. зросли проти 2003 р. на 36,4 %, але у 2012 р. зменшилися на 2,9 %, а масла вершкового зменшилися на 35,3 %. Зміни виробництва молока обробленого рідкого по областях коливалися від +21 разів до - 85,2 %, по сирах жирних – від +94,0 % до -90,7, тощо.

Із переліку переробних підприємств України, які займалися переробкою молока, 80,7 % займалися його заготівлею, 88,7 % – випуском готової продукції, і лише 24,3 % – експортом готової продукції. Останні підприємства активніше запроваджують стандарти управління якістю серії ISO: у першій групі підприємств стандарт ISO 9001 запровадили 9,7 %, у другій – 21,1 %, стандарт ISO 22000, відповідно, – 12,6 % і 19,5 %.

Має місце значна нерівномірність руху основних засобів в Україні за видами економічної діяльності. Якщо загалом за 2000-2010 рр. їх вартісний вираз зріс у 8,02 рази, а введення нових основних засобів – у 5,17 рази, для сільського господарства це зростання становило, відповідно, 1,15 та 2,63 рази, тобто приблизно у 4 рази менше, ніж для переробної промисловості. Питома вага прямих іноземних інвестицій, які були вкладені в Україну у сільське господарство (із суміжними галузями) складає лише 1,5 %, тоді як питома вага у промисловому виробництві харчових продуктів – 5,6 %.

Поступово система державного регулювання почала усе більше інтегруватися із інноваційним інвестуванням, стандартизацією (перехід на систему управління якістю тощо) та інформатизацією. Послідовно зазначені процеси охоплювали територіальне і галузеве законодавство. Відповідно до цього також формувалася й система стратегій і програм з посиленням їх орієнтації на стратегію і програму інтеграції України до ЄС.

У розрізі регіонів України високотехнологічний розвиток АПК серед визначених Державною стратегією регіонального розвитку пріоритетів перше місце займає у Вінницькій, Тернопільській та Черкаській областях, друге – у Запорізькій, Рівненській, Сумській, Херсонській, Хмельницькій і Чернігівській області, третє – у АР Крим та Дніпропетровській області. А у інших областях реальне місце галузі навряд чи можна визнати пріоритетним (тобто таким, яке дієво сприяє отриманню суттєвих інвестицій).

Важливу роль у формуванні моделі інвестиційно-інноваційного розвитку АПК і молокопродуктового підкомплексу має відіграти система державного регулювання. Загалом Мінагрополітики еволюціонує. З 2006 р. функції Мінагрополітики починають усе більше координуватися із стратегією розвитку – комплексний розвиток АПВ і сільських територій, спільного формування інвестиційної та інноваційної політики, координація органів виконавчої влади з реалізації аграрної політики, а з 2011 р. – із функцією формування інтегрованої інноваційно-інвестиційної моделі та розроблення технічних регламентів і стандартів та системи національних інформаційних ресурсів.

Підкреслимо також, що у функції Мінагрополітики (положення 2011 р.) вперше введені завдання із якості та безпеки як загалом, так і молока та молочних продуктів.

Разом з тим, враховуючи дефіцит інвестиційних ресурсів у аграрному секторі та молокопродуктовому підкомплексі, функції Мінагрополітики ще не здатні повноцінно забезпечувати активізацію інноваційного інвестування як сектора, так і підкомплексу. Тому вони потребують відповідного удосконалення з врахуванням вищезгаданих вимог.

Безумовно, система функцій Мінагрополітики еволюціонує у часі (таблиця 1). Але наші дослідження вказують на те, що вони поки ще не координовані із нормативно-правовими актами, які загалом регулюють процеси інноваційного інвестування разом із стандартизацією та інформатизацією. Звичайно, окремі згадки про елементи, які стосуються згаданих процесів, у положеннях про Мінагрополітики ми спостерігаємо. І за певний період все ж таки ця тенденція посилюється. Але поки що вона недостатня. Одночасно слід підкреслити, що на рівнях області і району взагалі намітилося суттєве відставання від темпу еволюції функцій центру (Мінагрополітики), що загрожує усій галузевій системі державного регулювання недієвістю прийнятих її ланками рішень.

Слід вказати на гальмування запровадження міжнародних стандартів у аграрний сектор загалом та молокопродуктовий підкомплекс зокрема. З одного боку, ветеринарні служби усього світу у своїй діяльності практично загиснуті у лещата міжнародних стандартів. Але більшість виробників молока у принципі поки що неспроможні організувати виробництво з дотриманням вимог до усіх ланок виробничого ланцюга.

Відстає запровадження міжнародних стандартів менеджменту якості і у систему державного управління. При формуванні перспективної структури стандартизації галузевого державного регулювання слід виділити три блоки: 1) об'єктний; 2) правова підтримка і супроводження стандартизації; 3) інтегровані із міжнародними стандартами національні стандарти державного регулювання інвестування (разом із суміжними процесами) аграрного сектора економіки загалом і молокопродуктового підкомплексу.

Таблиця 1.

Ключові Положення про Мінагрополітики, які стосуються інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки

2000 р.	2006 р.	2011 р.
<i>Положення про Міністерство аграрної політики України</i>	<i>Положення про Міністерство аграрної політики України</i>	<i>Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України</i>
розробляє основні напрями державної аграрної політики, стратегію її реалізації	формування і реалізація державної аграрної політики, заходів із продовольчої безпеки	визначає пріоритетні напрями, стратегію та механізм розвитку у відповідних галузях
розробляє і забезпечує реалізацію програм розвитку АПВ та систем управління АПК	розроблення і здійснення заходів щодо комплексного розвитку АПВ	забезпечує реалізацію заходів із інноваційно-інвестиційного розвитку галузей АПВ
розробляє пропозиції щодо залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у галузі АПВ	участь у формуванні та реалізації інноваційної, інвестиційної і соціальної політики	розробляє технічні регламенти, стандарти, системи національних інформаційних ресурсів
розробляє системи галузевих стандартів, норм і нормативів у АПВ	координація діяльності органів виконавчої влади з реалізації аграрної політики	затверджує вимоги до якості та безпеки молока й молочних продуктів
Типові положення про обласне і районне Головне управління агропромислового розвитку		
Обласний рівень: забезпечує реалізацію державної аграрної політики, розроблення та виконання регіональних інноваційно-інвестиційних та інших програм і прогнозів розвитку галузей АПВ; надає методичну допомогу сільськогосподарським товаровиробникам з питань провадження інноваційно-інвестиційної діяльності, інформатизації, нарощення експортного потенціалу, створення нових та реконструкції діючих виробництв; забезпечення гармонізації системи стандартизації якості і безпеки аграрної сировини і продовольчих товарів до міжнародних норм і вимог		

Районний рівень:

сприяє оптимізації територіального розміщення галузей АПВ, їх концентрації та спеціалізації; проводить заходи, спрямовані на залучення інвестицій, використання сучасних технічних та технологічних досягнень підприємствами; сприяє запровадженню інформаційних технологій в діяльність підприємств, проводить моніторинг ринків, забезпечує перехід підприємств АПВ на стандарти якості і безпеки аграрної сировини і продовольства; сприяє забезпеченню сільськогосподарських товаровиробників сортовим насінням, посадковим матеріалом, племінною худобою, мінеральними добривами і засобами захисту рослин; сприяє освоєнню енергозберігаючих технологій та конкурентних систем ведення землеробства, тваринництва і кормовиробництва

Джерело: нормативно-правові акти України

І теорія і практика довели, що інвестиційні проекти повинні бути узгоджені із інвестиційними програмами (програма як певна система проектів). Але це буває в ідеалі, коли програма і проекти розробляються одночасно. Але ж в реальності тут ми спостерігаємо суттєву асинхронність. Планова система в Україні поступово набуває ознак надскладної системи. По-перше, у процесі розвитку стають усе більш складними такі об'єкти державного регулювання, як молокопродуктовий підкомплекс. По-друге, вітчизняне законодавство приймає нормативно-правові акти, які між собою не у повній мірі узгоджуються (наприклад, інвестиції з інноваціями, стандарти з інформатизацією).

Таким чином, перспективи розвитку молокопродуктового підкомплексу у значній мірі обумовлені реальними можливостями узгодження принципів формування інвестиційних проектів та стратегій і програм соціально-економічного і екологічного сталого розвитку. Ключову роль у формуванні інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства відіграє розроблення та виконання державних, регіональних та інших програм розвитку галузі. Забезпечувати це має вдосконалена (на основі інноваційних інструментів) система державного регулювання: узгодження діяльності Мінагрополітики із державною стратегією соціально-економічного розвитку.

Але підкреслимо, що формально держава на всіх рівнях декларує підтримку інвестиційно-інноваційної моделі та передбачення фінансових пільг для відповідних проектів. Проте діючий механізм бюджетної підтримки вимагає удосконалення до стану більш доступного джерела фінансування з метою стимулювання розробників виробничих проектів при підвищенні бюджетної ефективності даного процесу. Для цього складові механізми слід інтегрувати у процес документообігу стратегічного планування, де стратегії та планові документи послідовно адаптуються до законодавчих вимог стосовно пріоритетних проектів з врахуванням особливостей рівнів управління (центр–регіон–район) в плані норм права і стану територіальних одиниць.

Мінагрополітики ще не відіграє вирішальної ролі у інноваційному інвестуванні молокопродуктового підкомплексу. Це, безумовно, ускладнює реалізацію галузевої інноваційно-інвестиційної моделі, у рамках якої має відбутися: створення умов для залучення прямих іноземних інвестицій; надання переваги аграрним товаровиробникам у процесі конкурсного відбору інноваційних проектів і фінансової підтримки за рахунок коштів держави. Тому у процесі удосконалення інноваційно-інвестиційних функцій системи державного галузевого управління необхідно передбачити такий розподіл цих функцій між рівнями державного регулювання, який дійсно сприяв би узгодженню галузевих інноваційно-інвестиційних програм із діючими пріоритетами.

Найбільш перспективні (на найближчий час) функції Мінагрополітики (за рівнями центр-регіон-район), які будуть дійсно активними інструментами інноваційного інвестування молокопродуктового підкомплексу України, наведені нижче у таблиці 2.

Таблиця 2.
Перспективні функції системи Мінагрополітпроду у частині інноваційного інвестування молокопродуктового підкомплексу

Перспективні функції		
Рівні		
центр	регіон	район
визначає пріоритети щодо інвестиційно-інноваційної моделі розвитку підкомплексу; розробляє технічні регламенти для інноваційних технологій виробництва кормів, молока та молочних продуктів, розробляє стандарти, які сприятимуть інноваційному інвестуванню підкомплексу та просуванню його до вимог інформатизації	визначає сукупність передумов інвестиційно-інноваційного розвитку підкомплексу і заходів та механізмів їх реалізації; сприяє участі підприємств підкомплексу у розробленні відповідних прєктів і програм на основі сучасних інформаційних вимог, забезпечує активізацію застосування ними високих стандартів виробництва	визначає стратегічну потребу підкомплексу у інвестиціях і сприяє їх залученню; узгоджує місцеві інформаційні бази даних із базами регіону та держави; забезпечує виробників сучасними стандартами; узгоджує ресурсне забезпечення програм і проектів підкомплексу; супроводжує реалізацію програм і проектів розвитку підкомплексу

Джерело: власні узагальнення автора

Із таблиці 2 слідує висновок, що на рівні центру функції Мінагрополітики слід зосередити на визначенні пріоритетів і кроків щодо інвестиційно-інноваційної моделі розвитку підкомплексу (формування якої передбачила Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року), розробці технічних регламентів для інноваційних технологій виробництва кормів, молока та молочних продуктів (згідно із вимогами Закону України “Про молоко і молочні продукти”), розробці стандартів, які сприятимуть інноваційному інвестуванню підкомплексу та просуванню його до вимог інформатизації (відповідно до Законів України “Про інвестиційну діяльність”, “Про інноваційну діяльність”, “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності”, “Про Національну програму інформатизації”, “Про Концепцію Національної програми інформатизації” та “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки”). Саме цим й досягається координація галузевих, територіальних та загальних засад державного регулювання.

Відповідно до функцій центру, його регіональна ланка має визначати дійсні передумови інвестиційно-інноваційного розвитку підкомплексу і заходів та механізмів їх реалізації, активно сприяти участі підприємств у розробленні відповідних прєктів і програм з врахуванням інформаційних вимог, забезпечувати застосування ними високих стандартів виробництва. А районна ланка Мінагрополітики повинна визначати стратегічну потребу підкомплексу у інвестиціях і сприяти їх залученню, узгоджуючи місцеві інформаційні бази даних із базами регіону і держави, забезпечуючи виробників сучасними стандартами та узгоджуючи ресурсне забезпечення програм та проектів підкомплексу на усіх етапах супроводу реалізацію його програм і проектів розвитку.

ВИСНОВКИ. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки і пропозиції.

По-перше, подальше ігнорування інвестиційних потреб молокопродуктового підкомплексу загрожує невиконанням державних завдань забезпечення продовольчої безпеки, яка є важливою складовою національної безпеки України; тому даній проблемі має бути приділена увага як галузевої, так і національної системи державного регулювання;

По-друге, враховуючи законодавчо визнану пріоритетність молочної сфери, з боку держави мають здійснюватися активні і ресурсно-підкріплені кроки забезпечення за високими стандартами даної сфери інвестиціями з відповідним інноваційним рівнем;

По-третє, галузева підсистема державного регулювання (Мінагрополітики) має трансформувати свої функції при зміні чинного законодавства та диверсифікувати їх у розрізі регіональних та районних ланок, без чого функції центру будуть недовисими.

Подальші розвідки у дослідженні проблем удосконалення функцій державного регулювання інвестування молокопродуктового підкомплексу слід здійснювати на системній основі, яка передбачатиме врахування місця підкомплексу у аграрному секторі та галузевого державного регулювання у системах більш високого порядку.

Література:

1. Про молоко та молочні продукти. Закон України від 24 червня 2004 року № 1870-IV // Голос України від 29.07.2004 – № 139.
2. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України від 08.10.2007 - 2007 р., № 73, стор. 7, стаття 2715.
3. Declaration of the World Summit on Food Security – FAO.org (Rome, 2009) [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.fao.org/fileadmin/>.
4. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки : Навчальний посібник. / А.М. Стельмашук. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 315 с.
5. Могильний О. М. Організаційно-економічний механізм державного регулювання аграрного виробництва у трансформаційний період [Текст]: Автореф. дис... докт. екон. наук: 08.07.02 / О. М. Могильний ; Ін-т аграрної економіки УААН. – К., 2003. – 39 с.
6. Малік М.Й., Лупенко Ю.О. Державне регулювання аграрного сектору економіки в дослідженнях вітчизняних вчених / М.Й. Малік, Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 153-158.
7. Лячук М.М., Гурська І. С. Ефективне функціонування аграрних підприємств на ринку молока / М. М. Лячук, І. С. Гурська. – К.: НУБіП, 2012. – 253 с.
8. Шубравська О.В. Розвиток ринку молока і молочної продукції: світові тенденції і вітчизняні перспективи / О.В. Шубравська, Т.В. Сокольська // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 2. – С. 80-93.
9. Мостенська Т.Л. Економічний механізм формування і ефективного функціонування молочної промисловості України : Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.07.02/ Т.Л. Мостенська; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2001. – 37 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine " Pro moloko ta molochni produkty ", *Holos Ukrayiny*, vol. 139.
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), "Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku ukrayins'koho sela na period do 2015 roku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 19.09.2007", *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny*, vol. 73, p. 7.
3. Declaration of the World Summit on Food Security – FAO.org (Rome, 2009) [Online], available at: <http://www.fao.org/fileadmin/>.
4. Stel'mashchuk, A.M. (2000), *Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky*, TANH, Ternopil', Ukraine, p.315.
5. Mohyl'nyy, O. M. (2003), "Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnoho vyrobnytstva u transformatsiynyy period", Ph.D. Thesis, 08.07.02, In-t ahrarnoyi ekonomiky UAAN, Kyiv, Ukraine, p. 39.
6. Malik, M.Y. and Lupenko, Yu.O. (2009), "Derzhavne rehulyuvannya ahrarnoho sektoru ekonomiky v doslidzhennyakh vitchyznyanykh vchenykh", *Ekonomika APK*, vol.10, pp. 153-158.
7. P'chuk, M.M. and Hurs'ka, I. S. (2012), *Efektivne funktsionuvannya ahrarnykh pidpryemstv na rynku moloka*, NUBiP, Kyiv, Ukraine, p.253.
8. Shubravs'ka O.V. and Sokol's'ka, T.V. (2008), "Rozvytok rynku moloka i molochnoyi produktsiyi: svitovi tendentsiyi i vitchyznani perspektyvy", *Ekonomika i prohnozuvannya*, vol. 2, pp. 80-93.
9. Mostens'ka, T.L. (2001), "Ekonomichnyy mekhanizm formuvannya i efektyvnoho funktsionuvannya molochnoyi promyslovosti Ukrayiny", Ph.D. Thesis, 08.07.02, In-t ahrar. ekonomiky UAAN, Kyiv, Ukraine, p.37.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"